

Hrvatski nacionalizam i društvo

Papoči, Domagoj

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:140669>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-02**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

DOMAGOJ PAPOČI

HRVATSKI NACIONALIZAM I DRUŠTVO

Završni rad

Pula, 2020.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

DOMAGOJ PAPOČI

HRVATSKI NACIONALIZAM I DRUŠTVO

Završni rad

JMBAG: 0303073952, redovan student
Studijski smjer: Marketinško upravljanje

Predmet: Ekonomska sociologija
Znanstveno područje: Društvene znanosti
Znanstveno polje: Ekonomija
Znanstvena grana: Sociologija

Mentor : doc. dr. sc. Saša Stjepanović

Pula, rujan, 2020.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisan Domagoj Papoči kandidat za prvostupnika poslovne ekonomije, smjera Marketinško upravljanje ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, Domagoj Papoči dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom Hrvatski nacionalizam i društvo koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

SADRŽAJ

1. Uvod	1
2. Fenomen nacionalizma	2
2.1. Nacionalizam kao fenomen modernog društva	2
3. Nacionalizam kao podloga u formiranju društva	4
3.1. Domoljublje	4
3.2. Nacionalizam i šovinizam	5
4. Odnos nacionalizma i socijalizma	6
5. Ekonomski jaz kao okidač hrvatskog nacionalizama	7
5.1. Uzroci nastanka nacionalizma u Hrvatskoj i na području Jugoslavije	9
6. Nacionalizam u Europi	11
6.1. Utjecaj imigracije na porast nacionalizma	14
7. Nacionalizam u Hrvatskoj	15
7.1. Nacionalizam kao temelj formiranja nove države	15
8. Hrvatski nacionalizam kao posljedica za ulazak u EU	17
9. Političke stranke veliki dio nacionalizma u Hrvatskoj?	19
10. Korona kriza i utjecaj nacionalizma	20
11. Zaključak	22
12. Literatura	23
13. Sažetak	26
14. SUMMARY	27

1. Uvod

U ovom radu razmatra se međusobni odnos nacionalizma i ekonomske situacije, te utjecaj nacionalizma na društvo i društvena kretanja u Hrvatskoj. Rad se bavi i pitanjima kako su percipirane nepravde u raspodjeli sredstava utjecali na porast nacionalizma u republikama bivše Jugoslavije. Činjenica je da su postojali mnogi nedostaci koje je u sebi nosio jugoslavenski samoupravni socijalizam. Ti nedostaci i nedoraslost u trenutku su stvorili veliko nezadovoljstvo kod većine jugoslavenskih naroda, što je dovelo do traženja drugačijih rješenja i alternativa. Nacionalizam je ideologija koja za cilj ima stvaranje i očuvanje nacionalne države i koja se uglavnom javlja u trenucima krize kao alternativa postojećem društvenom poretku. Narodi u SFR Jugoslaviji su se u velikoj mjeri osjećali oštećenima i prevarenima pa su izabrali nacionalizam kao put za razrješavanje postojećih nagomilanih problema.

Nastavak na povijesni dio razvoja Hrvatske kao samostalne države, nadovezuje se i ulazak u EU te kako je nacionalizam građana Hrvatske utjecao na to te kako su se i da li su se građani privikli na novu ulogu spajanja država kakvu su imali u SFRJ. Uz povijesni dio nastanka i razvoja nacionalizma u Hrvatskoj, u radu se opisuje današnja situacija. Kako je trenutno aktualna korona kriza, utjecala na svijest društva i na jačanje nacionalizma. Također naglasak je na kretanje nacionalizma u Hrvatskoj, kako pojedine političke stranke utječu na nacionalni poredak i svijest društva te kako je nacionalizam raširen u Europi, u državama, koje su ipak dio svjesne demokracije među građanima i političkim strankama.

2. Fenomen nacionalizma

Ernest Gellner fenomen nacionalizma promatra kao povijesnu kategoriju koju ključno određuje modernizacija. Gellnerov pristup fenomenu nacionalizma proizlazi iz njegove koncepcije povijesnog razvoja čovječanstva, prema kojoj se povijest ljudskog društva može prikazati u tri faze.¹ U prvu fazu razvoja ljudskog društva prevladavaju društva lova, dok je glavno obilježje druge faze vladavina agrarnih društva, dok treća faza razvoja počinje naglim napretkom industrijskog društva. Gellner smatra da se nacije i nacionalizmi javljaju usporedno s razvojem industrijskog društva, tako što tek tada nastaju nužne pretpostavke za njihov nastanak i razvoj.

2.1. Nacionalizam kao fenomen modernog društva

Neosporna je činjenica da je pojava nacionalizma fenomen modernog društva u čijim je strukturama nacionalizam ukorijenjen. Glavni uvjet koji je omogućio nastanak nacija prema Gellnerovu mišljenju je moderna podjela rada. Da bi se postigla takva složena moderna podjela rada bilo je neophodno da se tradicionalno agrarno društvo transformira iz temelja. Naime, strukture agrarnih društava su bile formirane tako da ovakva podjela rada jednostavno nije bila moguća.

Nadalje, Ernest Gellner povezuje nastanak nacionalizma s demografskom eksplozijom, velikim porastom migracije radne snage, te sve većim stupnjem urbanizacije u ranom razdoblju industrijalizacije. U toj početnoj fazi modernizacije često je dolazilo do podudaranja političkih, ekonomskih i obrazovnih nejednakosti s etničkim i kulturnim nejednakostima, što je pridonijelo razvoju nacionalizma.

S druge strane, Adrian Hastings tvrdi da je pojava nacionalizma prvenstveno povezana sa širenjem kršćanstva u Europi, ali i s prevođenjem Biblije na narodne jezike. On u svojem radu umjesto pojma „nacija“ za vrijeme prije 19. stoljeća, koristi pojmove poput „protonacija“, „nacija na čekanju“, „polusvjesna nacija“.²

Postoje i razmišljanja prema kojima su se nacionalizam i moderna nacija razvili iz slijeda međusobno povezanih procesa koji su se tijekom 18. i 19. stoljeća odvijali na području Europe, pa nacionalizam ustvari ne predstavlja ideološki otklon od modernih

¹ E. Gellner, Nacije i nacionalizam, Politička kultura, Zagreb 1998

² A. Hastings, The Construction of Nationhood: Ethnicity, religion and nationalism, Cambridge, 2003

vrijednosti, nego je predstavnik moderne teorije države i političkog autoriteta koja tako postaje medij putem kojega se politička vlast prenosi na cijelu populaciju.³

Hannah Arendt vidi jasnu poveznicu nastanka nacionalizma s kapitalizmom, modernom birokratskom državom i birokratskim aparatom, te nastankom imperijalizma i tvrdi da je buržoazija pretvorila nacionalnu državu u instrument kapitalističke ekonomije koja ne uvažava granice nacionalne države već ima za krajnji cilj formiranje svjetskog tržišta, što je i razlog zašto Arendt nacionalizam povezuje s javljanjem imperijalizma.⁴

Neosporno je i da postoji velika razlika nacionalizama u Europi, točnije istočnog i zapadnog tipa, u smislu razlikovne demokratskog nacionalizma od nedemokratskog. Hannah Arendt radi razliku između tzv. „plemenskog nacionalizma“ koji je dominantan u srednjoeuropskim i istočnoeuropskim zemljama, te s druge strane, zapadnog pristupa pitanju nacionalizma za koji je karakterističan prodor države u instrumentarij nacije, uz stvaranje koncepta pojma građanina.

Nacionalizam je fenomen koji nije zaobišao ni Hrvatsku i područje bivše Jugoslavije. Naime, kada se razmatra raspad Jugoslavije izuzetno često se kao važan, ako ne i ključan, čimbenik navodi porast nacionalizma kod jugoslavenskih naroda. Uloga nacionalizma u procesu raspada Jugoslavije se nipošto ne treba podcijeniti, ali važno je istaknuti pitanje odakle je nacionalizam uistinu došao i koji su čimbenici potakli njegovu pojavu. Na formalnoj razini, Jugoslavija je priznavala prava različitim narodima i narodnostima koje su živjele u toj državi.

Međutim, od nacionalizma se u Jugoslaviji strahovalo i nastojalo se spriječiti njegovo širenje. Pritom su se kao opasnost navodili unitaristički i separatistički nacionalizam. Unitaristički nacionalizam odnosio se na težnje za brisanjem nacionalnih razlika unutar Jugoslavije i za uspostavom jedinstvene jugoslavenske nacije. Separatistički nacionalizam bio je povezan s traženjem većih nacionalnih prava pojedinačnih jugoslavenskih naroda, što je moglo dovesti do težnje za njihovim odvajanjem od Jugoslavije. Obje vrste nacionalizma smatrale su se antisocijalističkima.

³ D. Matić, „Nacionalizam, nacija i nacionalna država: imaju li budućnost?, Socijalna ekologija: časopis za ekološku misao i sociologijska istraživanja okoline, 14(1-2), 2005.

⁴ B. Klepač Pogrmilović, „Rasprava o nacionalizmu: filozofski pogledi na nacionalizam – sukobi 19. i 20. stoljeća“, Diskrepancija, 11.16/17, 2012.

3. Nacionalizam kao podloga u formiranju društva

Nacionalizam je kroz svoj nastanak stvorio obrazac da se ljudska bića kao i cijele nacije od nekoliko desetaka milijuna ljudi s pouzdanjem klasificira i označava kao "dobri" ili "loši" po unaprijed donesenom sudu ili različitim političkim ili religijskim uvjerenjima. Nacionalizam i domoljublje su dva različita pojma koje ljudi često poistovjećivanju zbog neznanja. Obje se riječi obično koriste na neodređen način, ali treba napraviti značajnu razliku između njih jer su to dvije suprotne ideje s jednakim ciljem. Nacionalizam, u širem smislu podrazumijeva pokrete i tendencije društva kao što su komunizam, fašizam, politički katolicizam, cionizam, antisemitizam, pacifizam i dr. Nacionalizam se dakle ne izražava nužno kao odanost vlastitoj vladi ili državi. Nacionalistički osjećaji se u različitim društvima mogu odraziti na dva načina shvaćanja, od kojih je jedan pozitivan, a drugi negativan. U pozitivnom smislu nacionalizam se izražava kroz poštivanje i slavljenje vrijednosti vlastite nacije sa svim prednostima i manama. Takvo shvaćanje nacionalizma predstavlja isto što i domoljublje odnosno patriotizam. Iskrivljena ideologija nacionalizma formira se u negativnom smislu stvaranja superiorne nacije nad ostalima. Takav oblik nacionalizma se poistovjećuje sa šovinizmom.

3.1. Domoljublje

Pod pojmom domoljublja se misli na predanost određenom mjestu i određenom načinu života za koji se vjeruje da je najbolji na svijetu, ali se time ne želi omalovažavati druge ljude i nacije. Domoljublje je po svojoj prirodi obrambeni mehanizam nacije, kako u vojnom, tako i u kulturnom pogledu. Nakon francuske revolucije, domoljublje se u europskim državama razvija iz liberalizma i nacionalizma u cilju stvaranja nacionalne države, kao pozitivno konotiran pojam. U ekonomskom smislu, u doba gospodarske krize, domoljublje postaje pokretačka snaga razvijenih država, jer svoje građane motivira da predanije rade za nacionalne interese. Potiče zajedništvo nacije da njeni pripadnici daju sve od sebe i budu odgovorniji u svrhu očuvanja vlastite države. Primjer pozitivnog domoljublja ogleda se u nacionalnoj kampanji iz 2006. godine kojom je Njemačka u cilju jačanja domoljublja pod nazivom 'Du bist Deutschland!' (Ti si Njemačka!)⁵ htjela potaknuti Nijemce na promjenu u

⁵ Begeisterte Reaktionen auf die Kampagne "Du bist Deutschland", <https://web.archive.org/web/20060304142308/http://www.du-bist-deutschland.de/opencms/opencms/PresseMeinungen.html>, (pristupljeno 12.9.2020.)

raspoloženju, podići nacionalni ponos i svijest o napretku i budućnosti Njemačke. Domoljublje podrazumijeva poštivanje svega onoga što čini domovinu, ali prednosti domovine ne bi trebale zaslijeptiti njezine mane i istine o njoj. Domoljublje, dakle podrazumijeva ljubav prema domovini, bez potrebe da se ona veliča i izdiže iznad drugih.

3.2. Nacionalizam I šovinizam

Nacionalizam je, s druge strane neodvojiva želja određenog naroda za apsolutnom moći. Šovinizist, odnosno svaki nacionalist koji pretjerano shvaća nacionalni identitet želi osigurati više moći i više prestiža za naciju ili odred u kojem individualno pronalazi interes. Prepoznatljiv primjer šovinizma su nacionalistička gibanja i propagande u nacističkoj Njemačkoj. U hijerarhiji vrijednosti nacista, nacija predstavlja ključnu vrijednost čime nacionalizam poprima zakonski okvir i jedinu dozvoljenu ideologiju, način života, te nacionalnu superiornost Nijemaca nad ostalim narodima. Gotovo bi svi poistovjetili fenomen nacizma i nacionalizma, ali nacionalizam je bio samo nedovoljno shvaćena podloga za nacizam (fašizam). Nacionalistički nastrojene vođe i intelektualci pribjegavaju okupljati vlastiti narod putem negativnog širenja stereotipa o pripadnicima drugih naroda kako bi pobudili superiornost vlastitog naroda nad ostalima. Šovinizam može biti izuzetno opasna ideologija ako se otme društvenoj kontroli. U takvim okolnostima javlja se žestoka mržnja, prezir, netolerancija i agresivnost prema pripadnicima drugih nacija.⁶ Razvoj šovinizma također potiče zatvorenost ekonomije. Odbacuje se nesmetano kretanje roba, usluga, kapitala i radne snaga van državnih granica.

⁶ H. Arendt, "The Review of Politics". The Review of Politics 7., New York, 441–463., 1945

4. Odnos nacionalizma i socijalizma

Svijet je tijekom proteklog stoljeća svjedočio raznim revolucijama koje su bile temelj promjena u društvenoj, ekonomskoj i političkoj situaciji svijeta. Za razliku od današnjeg ekonomskog sustava u kojem sredstva za proizvodnju društva većinom drže privatne osobe i organizacije, Hrvatska se dugi niz godina nalazila u blago nepovoljnom socijalističkom režimu u kojem je država, putem jedne autoritarne stranke, kontrolirala ekonomske i socijalne aktivnosti društva.

Socijalizam je formirao mnoga društva i države kao i SFR Jugoslaviju, te tako postao oslonac nacionalne politike tadašnjeg režima. U nekim zemljama, poput Indije, bio je prisutan, ali nije mogao napraviti značajan utjecaj zbog nedostatka narodne podrške, dok u drugim zemljama poput SAD-a nije mogao dobiti ni manje uporište zbog dvostranačkog političkog sustava. Iako danas vladajuća desnica dominira političkom scenom Hrvatske, socijalizam je još uvijek ukorijenjen u mentalitet starijeg stanovništva na području bivših država SFR Jugoslavije. Glavni cilj druge Jugoslavije je bio oslabiti nacionalističke ideologije svakog naroda koji je živio njoj, pa tako i hrvatskog. Težilo se jedinstvu radničke klase, socijalnoj jednakosti, te zajedničkim građanskim identitetom kao nadnacionalnom formulom s postojećim priznatim etničkim identitetima jugoslavenskih naroda (i narodnosti)⁷. Socijalizam, dakle predstavlja skupinu političkih i ekonomskih teorija baziranih na uvjerenju da svatko ima jednako pravo na dio bogatstva jedne države i da vlada treba upravljati glavnim industrijama.⁸ Socijalistička država je oblik vlade koja je utemeljena na socijalističkom gospodarskom sustavu na koju njeni državljani gledaju kao na skup institucija čija je glavna svrha da štiti, koordinira i kontrolira udružene proizvođače. To je bio glavni razlog zašto se zagovaralo smanjivanje nabujalog birokratskog aparata. Komunistička partija Jugoslavije je promijenila ime u Savez komunista Jugoslavije, čime se nastojalo istaknuti njezinu snažnu ulogu tijela koje oblikuje i donosi ideje i odluke koje pridonose razvoju samoupravljanja. Iako je uprava u velikoj mjeri decentralizirana, često sve do razine poduzeća, savezna država je i dalje ostala uvjerljivo politički najsnažnije tijelo, te je kod donošenja odluka o političkim pitanjima partija i dalje imala neusporedivo veću

⁷ L. Perović, Jugoslavija u istorijskoj perspektivi, 17.

⁸ 2 Sally Wehmeier, ur., Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. Sixth edition (Oxford:University Press, 2000), 1226.

moć od radničkih savjeta.⁹ Takvoj izraženoj dominaciji savezne države usprotivile su se republičke političke elite, koje su krenule sve otvorenije naglašavati republičke, ali i nacionalne interese.

5. Ekonomski jaz kao okidač hrvatskog nacionalizama

Nemoguće je ne vidjeti nagli porast nacionalizma u hrvatskoj kojemu se i dan danas priklanja veći dio stanovnika hrvatske glasajući za vodeće desničarske stranke te očiti ekonomski jaz koji je postojao između razvijenijih republika, odnosno Hrvatske i Slovenije i nerazvijenih republika bivše Jugoslavije, koji je usprkos nastojanjima administrativnog izjednačavanja i osjetno većim izdvajanjima razvijenijih, bivao vremenom sve izraženiji. To dovodi do paradoksalne situacije da se i danas, poslije 30. godina izvan socijalističkog gospodarskog režima s jednakim žarom žale i bogatije i siromašnije, nerazvijenije republike bivše SFR Jugoslavije, stavljajući naglasak na to da su ostale prikraćene.¹⁰ Veća ekonomska nejednakost potiče države da generiraju više nacionalizma na svoje građane. U takvoj situaciji nacionalistički nastrojeni građani takve države prepoznaju ekonomsku nejednakost i mobiliziraju se protiv članice multinacionalne države koja je ekonomski slabija zbog uvjerenja kako ih se ekonomski iskorištava u korist gospodarski slabije države. U takvom okruženju prema BDP-u per capita, iza Slovenije, a nešto ispred Vojvodine, Hrvatska se kontinuirano držala pri vrhu jugoslavenske ljestvice BDP-a, dok je Srbija bez pokrajina bila na sredini, a ostale republike našle znatno niže ljestvice.

Loši odnosi i bujanje nacionalizma određenih naroda zbog ekonomskog nesrazmjera su bili jugoslavenska konstantna i realnost. Treba reći da su godine i desetljeća konstantnog odljeva sredstava iz hrvatskog republičkog proračuna u državnu blagajnu i navedene fondove vremenom stvarali sve veće nezadovoljstvo u hrvatskom narodu, što je neizbježno utjecalo i na pojavu porasta nacionalizma.

Naime, već se od najranijeg razdoblja jugoslavenskog socijalizma pokušavala provesti industrijalizacija najsiromašnijih krajeva Jugoslavije, poput Makedonije, BiH i Kosova. Išlo se za otvaranjem tvornica, ponajprije u sektoru teške industrije, što su u prilično

¹⁰ V. Gligorov, *Socialism and the Disintegration of SFR Yugoslavia*; Slovenia: From Yugoslavia to the European Union. Washington, DC.; The World Bank, pp. 16–31., 2004.

velikoj mjeri financirale Slovenija i Hrvatska, pa nije neobično da su se u narodu javljala zamjeranja, što je kulminiralo 1971. godine.

Također, mjera koja je bila vrlo nepopularna u zapadnim republikama SFRJ je preraspodjela prihoda na način da su razvijenije republike značajan dio svojih prihoda davale nerazvijenijim republikama s ciljem pružanja ekonomske pomoći. Razvijenije republike, odnosno Slovenija i Hrvatska, su ovakvu preraspodjelu promatrale kao puko rasipanje sredstava koje ima vrlo negativne posljedice na jugoslavensku ekonomiju.¹¹ Za Hrvatsko proljeće može se ustvrditi da je bilo usmjereno na izgradnju suvremenije, slobodnije i naprednije Hrvatske. Postojala je jasna težnja za promjenama i boljitkom, u svim sferama života, ali je poseban naglasak bio na ekonomskim pitanjima. Sve se češće spominjalo pitanje “čistih računa” i bilo je sve više pritužbi kako novac, pogotovo devize od turizma, koji je zarađen u Hrvatskoj odlazi u Beograd, a nazad se vraćaju samo “mrvice”. Ovo nezadovoljstvo je dovelo i do sve većeg javnog očitovanja raspoloženja koje je u Beogradu ocijenjeno kao bujanje hrvatskog nacionalizma.

Nakon obračuna Tita i jugoslavenskoga partijskog vrha s tada vodećim hrvatskim komunistima, koji su bili skloni reformama u Karađorđevu prosinca 1971., pogotovo nakon izvršenih smjena i čistki, u Hrvatskoj društvo naglo pasiviziralo te dolazi do fenomena zvanog “Hrvatska šutnja”. Ti događaji su imali vidljiv utjecaj na cijelo kasnije dvadesetogodišnje razdoblje titovske i posttitovske Jugoslavije, pa i na političko strukturiranje Hrvatske kao samostalne države.

Politički progoni 1970-ih, kao i masovna uklanjanja “proljećara” sa svih važnijih društvenih funkcija, u gospodarstvu, kulturi, školstvu, kao i mnogobrojna uhićenja i dugogodišnje zatvorske kazne, zatim kontinuirane ideološke stigmatizacije sa stalnom potrebom zaoštavanja borbe protiv “hrvatskog nacionalizma”, traju sve do početka raspada Saveza Komunističke Jugoslavije koje je nastupilo krajem 1980-ih.¹²

Promatrajući s današnje pozicije, može se s velikom sigurnošću ustvrditi da za pozitivan ishod pokreta Hrvatskog proljeća u ono doba nije ni bilo ozbiljnije šanse. Tom pokretu nisu išle u prilog ni unutarnje ni vanjske prilike. U vrijeme Hladnog rata ni na jednoj strani jednostavno nije bilo pravog interesa da se pokretu Hrvatskog proljeća pruži ikakva snažnija potpora.

¹¹ K.Hudson ,Breaking the South Slav Dream: The Rise and Fall of Yugoslavia. London: Pluto Press.,2003.

¹² M.Tripalo,Republika, 11–12; 1992., 1–2 i 5–6, 1991.

Obje su strane imale interes da se takvi procesi što više zatome i u konačnici zaustave. Zapadu je bilo od vitalnog značaja da se na tom graničnom i iznimno osjetljivom jugoistoku Europe očuva mir i kakva takva stabilnost za koju su garanciju vidjeli u stabilnoj i iznutra snažnoj socijalističkoj Jugoslaviji, dok je s druge strane Sovjetski Savez, bojeći se domino efekta ako hrvatski pokret poluči uspjeh, bio izuzetno zainteresiran i motiviran da se nova politička kretanja u Jugoslaviji zaustave što brže i što odlučnije.

Nakon svega, i danas se možemo zapitati, da li bi ovaj pokret u Hrvatskoj uzeo toliko maha i zadobio toliku podršku u narodu, pa i skrenuo u vode nacionalizma, da je Hrvatska dobivala veći udio zarade koju je sama stvarala, što nas posljedično navodi da razmislimo koliko zaista jak utjecaj ekonomski aspekt, konkretnije u ovom slučaju raspodjela resursa, na sociološka gibanja kakvo je nacionalizam.

5.1. Uzroci nastanka nacionalizma u Hrvatskoj i na području Jugoslavije

Kada se govori o razlozima nastanka i bujanje nacionalizma u Hrvatskoj i na područjima koja su tvorila nekadašnju Jugoslaviju, vidljivo je da postoje mnogi povodi te da nije riječ o samo jednom izdvojenom razlogu. Izuzetno bitna činjenica je multinacionalni karakter kojim je oblikovao kretanja u Jugoslaviji. Primjerice, u prvoj Jugoslaviji, koja je nastala nakon završetka Prvog Svjetskog rata krajem 1918. godine, ujedinjavaju se narodi koji su prije toga živjeli s jedne strane u okviru Habsburškog Carstva, a s druge strane u Osmanskom Carstvu, tako da je način života i funkcioniranja bio međusobno izuzetno različit.

Nakon što je došlo do raspada i rasformiranja ova dva carstva, narodi koji će tvoriti Jugoslaviju se po prvi put u povijesti okupljaju unutar iste države. Ono što je izuzetno bitno za daljnji razvoj situacije je činjenica da su ti narodi u ovu novu državnu tvorevine ušli s već jasno formiranim nacionalnim identitetima.¹³ Iako je državna vlast u prvoj Jugoslaviji konstantno raznim mjerama pokušavala nametati integralno jugoslavenstvo i na taj način izbrisati pojedinačne nacionalne identitete naroda koji su živjeli u Jugoslaviji, u tome nikada nije u potpunosti postigla željene rezultate. Tijekom Šestosiječanjske diktature proganjeni su i zatvarani mnogi politički protivnici centralizma, posebice članovi Komunističke partije Jugoslavije, ali i Hrvatske republikanske seljačke stranke i unutarnje makedonske revolucionarne organizacije.

¹³ D.Bilandžić, „Državna kriza Jugoslavije“, Politička misao: časopis za politologiju, 28 (2): 47-57.1991.

Takve su mjere, naravno, izazvale i porast nacionalizma među narodima, što je kasnije rezultiralo atentatom na jugoslavenskoga kralja Aleksandra I. Karađorđevića koji se zbio 9. listopada 1934. godine, prilikom njegovog službenog posjeta Francuskoj, u Marseilleu. Kao glavni povod svakako se može promatrati trenutak kada kralj Aleksandar 6. siječnja 1929. godine proglašava šestosiječanjsku diktaturu i Jugoslaviji nameće ideologiju tzv. integralnog jugoslavenstva. Glavni "udarac" hrvatskom narodu sigurno predstavlja ukidanje prava na službeno korištenje hrvatskog imena. Nadalje, tijekom ove diktature je zabranjen rad svim političkim strankama, dakle i Hrvatskoj seljačkoj stranci koja u tome trenutku ima uza sebe i veliku većinu hrvatskog naroda. Svi ti procesi za posljedicu imaju izraženu radikalizaciju kako hrvatske javnosti i naroda, tako i hrvatskih političara, koji postupno postaju protivnici bilo kakvog koncepta koji bi uključivao zajedničku državu Hrvata i Srba, a sve su glasniji zahtjevi za uspostavom hrvatske države. Određene političke snage ne posustaju od stvaranje samostalne hrvatske države koja bi zamijenila Jugoslaviju putem nasilja i otvorene oružane pobune. U tome se najviše istaknula Ustaša - hrvatska revolucionarna organizacija (UHRO), koja je osnovana samo jedan dan nakon što je uvedena Šestosiječanjske diktatura, preciznije 7. siječnja 1929. godine u Italiji. Nakon što je uvedena diktatura 1929. godine, u Sofiji se sastaju vođe UHRO (Ustaša - hrvatska revolucionarna organizacija) Ante Pavelić i VMRO (Vnutarnja makedonska revolucionarna organizacija) Vanča Mihajlov, gdje postižu dogovor o zajedničkom budućem djelovanju te potpisuju "Sofijska deklaraciju" kojom je kao cilj predviđeno stvaranje neovisnih država Hrvatske i Makedonije. Rezultat ove suradnje je i atentat u Marseilleu. Svakako valja napomenuti i zanimljivu činjenicu da se taj Marseillski atentat u Srbiji doživljava kao teroristički čin, dok se u Bugarskoj, Makedoniji i Hrvatskoj često smatra herojskim.

Pristup nacionalnom pitanju naroda koji je živio u drugoj Jugoslaviji bio je poprilično različit od onoga u Kraljevini Jugoslaviji. To se može lako vidjeti i iz strukture same države. Već i činjenica da je nova jugoslavenska država strukturirana kao federacija republika, uvelike svjedoči u prilog ovoj tezi. U ovoj državnoj zajednici se nije nametao jedan jedinstveni jugoslavenski identitet, nego se priznavalo postojanje različitih naroda i narodnosti, a sama parola bratstva i jedinstva trebala je poticati suradnju i povezanost među tim narodima.¹⁴

¹⁴ K.Hudson Breaking the South Slav Dream: The Rise and Fall of Yugoslavia. London: Pluto Press.,2003.

Za ovo razmatranje je izuzetno bitan i podatak da u Jugoslaviji nije postojala jedna većinska nacija. Naime, brojčani odnosi su bili takvi da nije bilo jedne nacije koja bi mogla trajno uspostaviti dominaciju nad ostalim narodima i narodnostima koji su živjeli na području zemlje.

6. Nacionalizam u Europi

Nacionalistička ideologija i danas oblikuje europsku i globalnu politiku. Početak globalizacije te regionalne integracije također potiču vlade da revidiraju svoju retoriku stvaranja države. Neke europske vlade na globalizaciju reagiraju kao na potencijalnu prijetnju svojoj državi, dok je drugi vide kao značajnu prednost. Svakako da globalizacija označava povećanje brzine i utjecaja kulturnih, tehnoloških, ekonomskih i finansijskih tokova koji se kvalitativno razlikuju od važnih globalnih razmjena koje su se odvijale u prošlim stoljećima kroz trgovinu i danak, kolonijalizam i kulturne veze. S obzirom na međudnos globalizacije i nacionalizma, oba su fenomena također previše široka da bi se jasno definirala pozitivna ili negativna povezanost između njih. Uspon globalizacije početkom 21. stoljeća doveo je do povećanog uspona nacionalizma i populizma u Europi i Sjevernoj Americi. Rastući trend uspona nacionalizma dodatno je potaknut povećanim terorizmom na Zapadu (napadi na SAD 11. rujna 2001. godine) sve veći nemiri i građanski ratovi na Bliskom istoku te valovi izbjeglica s istoka, koje su preplavile Europu 2016. godine. Migrantska kriza je bila pogodna za većinu nacionalističkih stranaka poput Njemačke „Pegida“, Francuske “Nacionalne fronte“ i „Stranke Neovisnosti“ Ujedinjenog Kraljevstva jer su u svojim zemljama zagovarale ograničenja imigracije radi zaštite lokalnog stanovništva. Smatra se kako je uspon desnice dijelom rezultat političkih elita, ali i posljedica nezadovoljstva u društvu zbog globalizacije, imigracije, razvodnjavanja nacionalnog identiteta i same Europske unije.¹⁵ Radikalna desnica ima jasan odnos prema nacionalizmu, sve se radikalno desne stranke proglašavaju zaštitnicima vitalnih nacionalnih interesa i u svojoj su retorici otvoreno nacionalističke. Međutim, razlike

¹⁵ BBC News na srpskom; Evropa i nacionalizam: Vodič kroz države,2019., <https://www.021.rs/story/BBC/215187/Evropa-i-nacionalizam-Vodic-kroz-drzave.html> (pristupljeno 10.9.2020.)

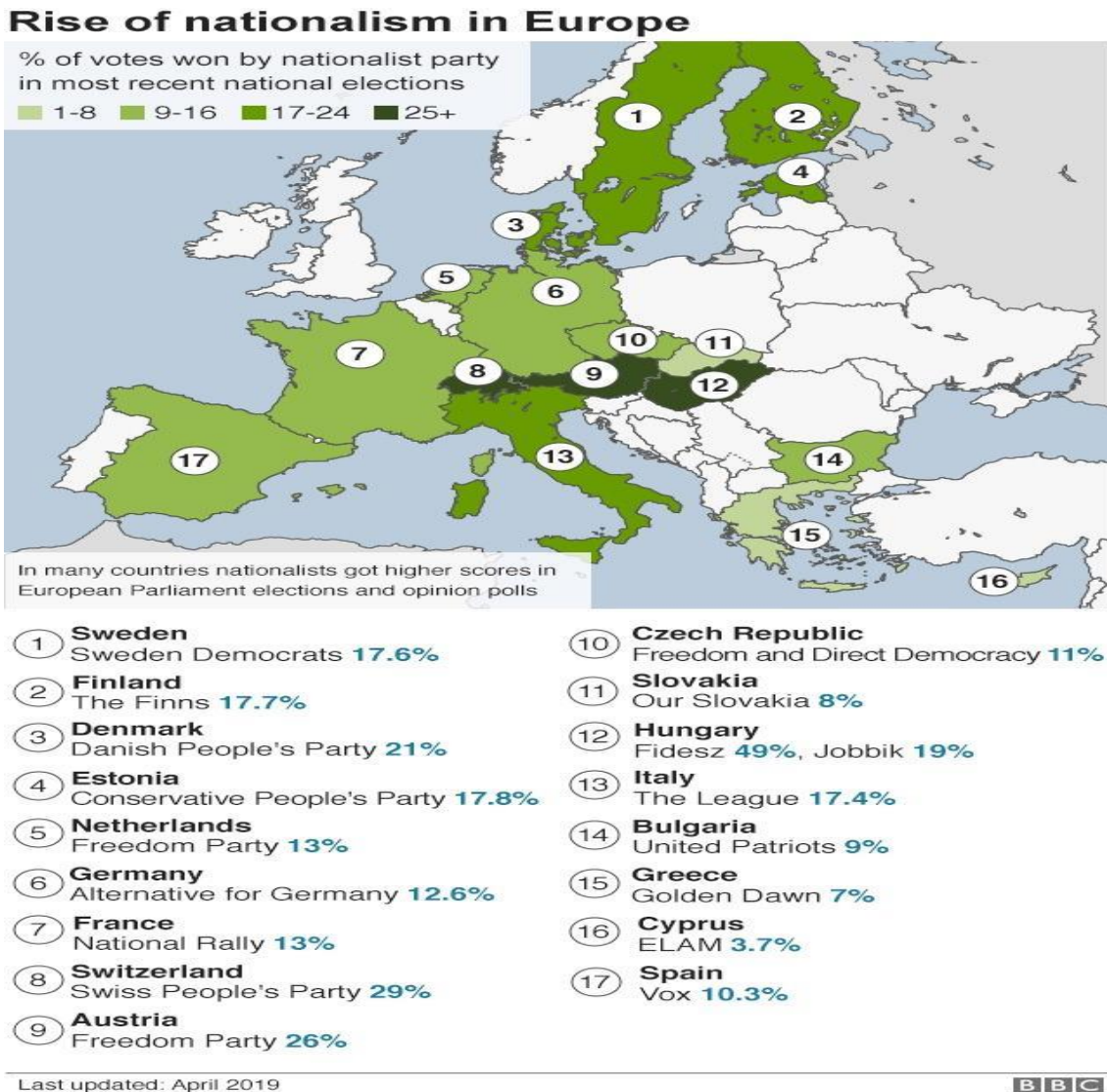
postoje u razvijenijim i manje razvijenim državama.¹⁶ Iako sam nacionalistički pokret osjetno ovisi o povijesnim i socijalnim kontekstima razvoja zemlje, primjećuje se opstanak tradicionalnoga etničkog nacionalizma u Istočnoj Europi dok se istovremeno u Zapadnoj Europi sve više razvija protekcionistički nacionalizam. U pojedinim područjima Zapadne Europe pojavljuje se secesionistički nacionalizam dok je na Istoku u službenim programima političkih stranaka primjetan trans suvereni nacionalizam. Radi se o snažnoj varijaciji unutar političke obitelji radikalne desnice.¹⁷

Sljedećom slikom prikazano je kako je u političkim strankama vidljiv porast nacionalizma u Europi. Smatra se kako najveći utjecaj na nacionalizam imaju političke stranke u državama. Svaka od njih drži se stavova i teza kojima utječe na ekonomiju, svijest, kretanje društva, a sama popularnost im ne jenjava već godinama.

¹⁶Obućina V., Varijacije unutar radikalne desnice: komparativna analiza programa radikalno desnih stranaka u Zapadnoj i Istočnoj Europi, 2009, Sociologija i prostor : časopis za istraživanje prostornoga i sociokulturnog razvoja, 2(184), Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=65414 (pristupljeno 10.9.2020.)

¹⁷Obućina V., Varijacije unutar radikalne desnice: komparativna analiza programa radikalno desnih stranaka u Zapadnoj i Istočnoj Europi, 2009, Sociologija i prostor : časopis za istraživanje prostornoga i sociokulturnog razvoja, 2(184), Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=65414 (pristupljeno 10.9.2020.)

Slika 1. Rast nacionalizma u Europi

Izvor: Uspon nacionalizma u Europi: rezultati najnovijih nacionalnih izbora, 2019.

Novo desetljeće bit će označeno integracijom Hrvatske u novu višenacionalnu zajednicu te uvođenjem novog komplementarnog supranacionalnog državljanstva. Ostaje pitanje, na koje će moći odgovoriti samo neko buduće istraživanje, hoće li te promjene rezultirati stvaranjem jedne nove, drukčije Hrvatske, različite i od one koja je bila iz 1990-ih i od one koja je nastala u prvom desetljeću 21. stoljeća.¹⁸

¹⁸ Štiks I., Uključeni, isključeni, pozvani: politike državljanstva u postsocijalističkoj Europi i Hrvatskoj, 2010., Politička misao : časopis za politologiju, 47(1), Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=87384 (pristupljeno 10.9.2020.)

6.1. Utjecaj imigracije na porast nacionalizma

Izbjeglička kriza, s milijunima ljudi s istoka koji migriraju u Europu bježeći od ratova, sukoba te ekonomskih razloga, pokrenula je strah lokalnog stanovništva te potrebu da se identitet nacije zaštiti. Protuimigrantski osjećaji kod lokalnog stanovništva su opravdani jer doseljenike doživljavaju kao izravne konkurente na tržištu rada, kao i u pogledu povlačenja sustava socijalne skrbi (na primjer, mirovine) i javnih resursa poput škola i bolnica. S pravom ili ne, neki domoroci vjeruju da se imigranti neće prilagoditi lokalnoj kulturi i društvenim normama i mogu povećati stopu kriminala, smanjujući tako koheziju i osjećaj sigurnosti u svom društvu. Nakon velikog priljeva imigranata, takvi stavovi mogu navesti domoroce da podrže politike koje obećavaju nacionalističke stranke. Većina građana EU-a imigrantsku krizu promatraju kao narušavanje nacionalne suverenosti te dijele snažna stajališta protiv imigracije. Rastući trend nacionalističkih stranaka se može potkrijepiti činjenicom da su zemlje koje proživljavaju uspon nacionalističkih pokreta one u kojima je migracijska kriza intenzivnija.

7. Nacionalizam u Hrvatskoj

Hrvatska politička scena u 21. stoljeću je nakon gotovo trideset godina višestranačja ideološki konfuzna, neprofilirana i duboko podijeljena. Činjenica je da većim dijelom vremena od Hrvatske samostalnosti dominira HDZ (Hrvatska demokratska zajednica) te da glasači vjeruju u njeno zalaganje za očuvanje ekonomije u pogledu stvaranja osobnih i individualnih sloboda. Iako HDZ dominira političkom scenom od neovisnosti početkom devedesetih do danas, predsjedničko mjesto na nedavnim predsjedničkim izborima zauzeo je bivši premijer Socijaldemokratske partije Hrvatske, Zoran Milanović. Stanovništvo hrvatske je podržalo obećanje socijaldemokrata da će Hrvatsku učiniti tolerantnijom prema manjinama u državi te okrenuti novu stranicu o njezinoj ratnoj prošlosti. Karakteristično obilježje ljevice jest davanje prednosti klasnoj solidarnosti nad nacionalnom, zato i potenciraju prava i zaštitu nacionalnih manjina, makar i na štetu većinskog naroda.

7.1. Nacionalizam kao temelj formiranja nove države

Hrvatska je odabrala nacionalizam kao moderan pokret i temelj u izgradnji suverene države. Kroz povijest su Hrvati bili vezani uz svoje rodno tlo, tradiciju svojih roditelja i uspostavljene teritorijalne vlasti što govori činjenica kako se od dolaska na ove prostore pa do danas nikada nisu maknuli. Iako je hrvatski nacionalizam danas u padu, on je upotrebljen kao sredstvo protiv socijalističkog režima Jugoslavije. Borbom za očuvanje kulture hrvatskog društva, hrvatski intelektualci započinju potpisivanjem „Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika“ u kojem su se usprotivili nametanju srpskog jezika u državnim institucijama te izlaze sa zahtjevom da se u Jugoslaviji prizna ravnopravnost četiriju standardnih jezika: hrvatskog, srpskog, slovenskog i makedonskog.¹⁹ Većina nerazvijenih višejezičnih zemalja suočava se s problemom etničkih skupina koje govore različitim jezicima te tako pokazuju odanost svojoj jezičnoj tradiciji a samim time doprinose i bujanju nacionalizma. Jezična raznolikost, stoga vodi niskoj razini komunikacijske integracije, što modernizaciju čini dugim i teškim procesom u tim zemljama što u ovom slučaju nije bio problem zbog sličnosti i razumijevanju jezika, već političke neravnopravnosti.

¹⁹ T. Cipek „The Croats and Yugoslavism“, u: Dejan Đokić (ur.). Yugoslavism: Histories of a Failed Idea 1918-1992. London: Hurst & Company, str. 71-83,2003.

Nakon provedene smjene u vrhu hrvatske partije zbog borbe za ravnopravnošću, dolazi razdoblje koje se kolokvijalno naziva razdobljem „hrvatske šutnje.“ U to se vrijeme hrvatsko nacionalno pitanje nije previše isticalo, a u drugi plan su pale i polemike o novcu od hrvatskog turizma. Za sagledavanje kompletnog konteksta, važno je naglasiti da je Hrvatska bila i ostala republika u kojoj živi znatan broj Srba, a hrvatski ustav je priznavao i Hrvate i Srbe kao konstitutivne narode. Kada 1988. i 1989. godine naglo buja i jača srpski nacionalizam, kojem je Hrvatska jedna od ključnih meta, rukovodstvo partije se pokazuje nedovoljno doraslim da ga zaustavi. O tome svjedoče primjeri dvaju srpskih mitinga održanih u Kninu 1989, gdje se govorio o vrlo teškom položaju Srba u Hrvatskoj što je direktna posljedica Ustava iz 1974.²⁰ U tom je razdoblju socijalistička vlast u Hrvatskoj smatrala da je naj mudrije zauzeti blag stav i ne poticati bilo kakve daljnje nacionalne i političke podjele. Međutim, u to vrijeme i u Hrvatsku polako stiže politički pluralizam, pa u skladu sa situacijom dolaze i ponešto drugačiji pogledi i stavovi na nacionalnu problematiku. 1989. godine osniva se Hrvatska demokratska zajednica (HDZ) koju predvodi Dr. Franjo Tuđman. U njihovoj nacionalnoj ideologiji pitanje odnosa Hrvata i Srba u Hrvatskoj zauzima izuzetno važno mjesto. Kao i slovensko rukovodstvo, HDZ zagovara transformaciju SFR Jugoslavije u konfederaciju samostalnih država, pri čemu će Hrvatska imati status nacionalne države hrvatskog naroda. Prevladava stav da Hrvatska ima pravo na to zbog svog višestoljetnog neprekinutog kontinuiteta hrvatske državnosti. U takvoj hrvatskoj državi Srbi bi bili nacionalna manjina.²¹ Svaki nacionalizam u sebi uvijek nosi ideju o nepravdi koja je njegovoj naciji učinjena pa tako ni nacionalizmi u Jugoslaviji nisu iznimka. U slučaju hrvatskog nacionalizma, glavnu nepravdu predstavlja naglašeno privilegiran položaj Srba u Hrvatskoj, koji su dobili zbog genocida koji se nad njima provodio u NDH.²² Na prvim parlamentarnim izborima održanima u travnju 1990. HDZ ostvaruje prilično laku i uvjerljivu pobjedu nad reformiranim Savezom komunista, a Dr. Franjo Tuđman izabran je za predsjednika Hrvatske. Tada započinje proces transformacije dotad socijalističke Hrvatske u nacionalnu državu hrvatskog naroda. Ovdje se uz pojavu nacionalizma također javlja i ekonomsko pitanje, usmjerene redistribucije zarađenog novca. Promjenom hrvatskog ustava Srbima se ukida status konstitutivnog

²⁰D. Marijan „Događanja naroda“ u Kninu 1989. godine – slom jugoslavenske ustavne konstrukcije u Hrvatskoj“, Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru, (58): 439-467.,2016.

²¹ A.Pavković The Fragmentation of Yugoslavia: Nationalism and War in the Balkans. New York: St. Martin's Press.,2003.

²² Ibid

naroda u Hrvatskoj, te se vraćaju povijesni simboli hrvatske državnosti a kreće se i u stvaranje hrvatskih vojnih snaga.²³ Ti su potezi imali i svoju negativnu stranu, budući da je to poslužilo kao novi poticaj srpskom nacionalizmu.²⁴ Iako se HDZ i tadašnje hrvatsko političko vodstvo zalagalo za transformiranje jugoslavenske federacije u konfederaciju neovisnih država, krajnji cilj je ipak bila potpuna hrvatska neovisnost. Miloševićevo odbijanje ideje o bilo kakvom obliku konfederativnog uređenja, kao i otvorena srpska agresija na Hrvatsku koja je ubrzo izbila, rapidno je ubrzala proces osamostaljenja Hrvatske.

8. Hrvatski nacionalizam kao posljedica za ulazak u EU

Nacionalizam je snažni prediktor potpore europskim integracijama od gospodarske racionalnosti, a marginalni je utjecaj utilitarnih motiva na odnos hrvatske javnosti prema EU nedvojbeno posljedica upitne operacionalizacije, odnosno nedostatka kvalitetnih indikatora, kakav bi, primjerice, bila lista osobnih očekivanja od priključivanja EU. Spomenuti nedostatak ne dovodi, naravno, u pitanje važnost nacionalističkih stavova i uvjerenja za dinamiku popularnog euroskepticizma, već samo upozorava kako bi bilo pogrešno na temelju izloženih analiza zaključiti da su utilitarni, materijalni motivi nevažni.²⁵ Isključivi nacionalizam i njegove sociokulturne, političke i gospodarske pretpostavke važan su izvor popularnog euroskepticizma. U usporedbi s tim simboličkim motivima, utjecaj se utilitarnih motiva na odnos prema EU pokazao marginalnim, premda ostaje nejasno u kojoj bi mjeri to mogla biti posljedica metodoloških slabosti testiranja.²⁶ Istodobno, rezultati brojnih ispitivanja javnosti prije pristupanja EU, pokazala su da je nešto više od 50% hrvatsko građana podržava proces pristupanja Hrvatske, dok je oko 40% građana izrazilo skepticizam prema procesu pristupanja u EU. Ono što je posebno zagonetno je gotovo neuki stav kojeg su neke političke stranke zauzele prema EU. Euroskepticizam su najviše izrazili mladi u Hrvatskoj od kojih se očekuje da imaju najviše koristi nadolazećim integracijskim

²³ Ibid

²⁴ I. Banac . Raspad Jugoslavije: eseji o nacionalizmu i nacionalnim sukobima. Zagreb: Durieux.,2001.

²⁵ Štulhofer A., EUROSKEPTICIZAM U HRVATSKOJ: S ONU STRANU RACIONALNOSTI? ,Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Dostupno na: <http://web3.ijf.hr/Eu4/stulhofer.pdf> (pristupljeno 8.9.2020.)

²⁶Štulhofer A., EUROSKEPTICIZAM U HRVATSKOJ: S ONU STRANU RACIONALNOSTI? ,Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Dostupno na: <http://web3.ijf.hr/Eu4/stulhofer.pdf> (pristupljeno 7.9.2020.)

procesima. U 2010. godini 49% maturanata bilo je protiv pristupanju EU i izrazio skepticizam u vezi s gubitkom nacionalnog identiteta, socioekonomske sigurnosti i strahom od budućeg nejednakog položaja Hrvatske u odnosu na ostale članice EU države.

Slika 2. Čimbenici povjerenja u Europsku uniju

	SEESSP-A (N = 624)
	Beta (p<) ^a
Povjerenje u pravni sustav	0,10 (0,05)
Povjerenje u vladu	0,40 (0,001)
Profesionalni status	-0,06 (n.z.)
Socijalno samopozicioniranje ("vrh-dno")	-0,05 (n.z.)
Političko samopozicioniranje ("lijevo-desno")	-0,12 (0,01)
Indeks nacionalne isključivosti ^b	-0,11 (0,01)
Članstvo u kulturno-umjetničkim udrugama	0,01 (n.z.)
R ²	0,22

* Višestruka (linearna) regresijska analiza.

^a n. z. – povezanost nije statistički značajna.

^b Indeks je sastavljen od četiri tvrdnje ("Nacionalno mješoviti brakovi uvijek su nestabilniji od drugih"; "Čovjek se može osjećati sasvim sigurno samo ako živi u sredini u kojoj većinu čine pripadnici njegove nacije"; "Među različitim nacijama se može ostvariti suradnja, ali ne i potpuno povjerenje"; "Pri odabiru bračnog partnera, nacionalnost bi trebala biti jedan od najvažnijih faktora"), čiji koeficijent pouzdanosti iznosi 0,86.

Izvor: Štulhofer A., EUROSKEPTICIZAM U HRVATSKOJ: S ONU STRANU RACIONALNOSTI?, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

U tablici kao rezultat utjecaja nacionalizma na ulazak u EU su posljednja dva indikatora, indeks nacionalne isključivosti i članstvo u kulturno-umjetničkim udrugama, pokazuju utjecaj simboličkih motiva. Dok prvi od njih označava radikalnu verziju nacionalizma, koja inzistira na nemogućnosti uspostave potpunog povjerenja među različitim etno nacionalnim skupinama, drugi odražava odanost nacionalnim kulturnim vrednotama.²⁷

²⁷ A. Štulhofer., EUROSKEPTICIZAM U HRVATSKOJ: S ONU STRANU RACIONALNOSTI?, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Dostupno na: <http://web3.ijf.hr/Eu4/stulhofer.pdf>, (pristupljeno 10.9.2020.)

9. Političke stranke veliki dio nacionalizma u Hrvatskoj?

Kada se spomene riječ nacionalizam u društvu, asocijacija odmah pada na djelovanje politike na njenu moć u narodu. Toliki utjecaj koji politika ima na društvo u cjelini u Hrvatskoj, ne nazire se u drugim državama. Rat i stanje kojim je Hrvatska bila pogođena 90-ih godina nažalost je ostavilo posljedice na svijest društva i dan danas. Političke stranke tu svijest vrlo pametno iskorištavaju u svoju korist kako bi došle na vlast. Ljevičarske stranke ističu socijalnu dimenziju sukoba: siromašni protiv bogatih, niže i najniže klase protiv viših klasa i sl. Zbog toga što desne stranke imaju u vidu etnička i kulturno lingvistička obilježja 'demosa', populistički nacionalizam, svakako se nalazi na desnoj strani spektra. Centrističke stranke, poput Živog zida u Hrvatskoj, posuđuju s obje strane spektra, pa imaju, s jedne strane, ljevičarsku poziciju prema siromašnima, a s druge, izolacionističku i suverenističku prema EU i Sloveniji.²⁸ Vladajuća je stranka, HDZ (Hrvatska demokratska zajednica), glavni kandidat da bude označena kao nacionalno-populistička. HDZ je dokazao svoj patriotizam kroz svoju kulturnu politiku, primjerice podržavajući kulturne organizacije koje se bave poprilično snažno nacionalističkim politikama (npr. čišćenje hrvatskog jezika od pretpostavljenih 'srpskih' riječi, te njihovo zamjenjivanje izmišljenim riječima arhaičnog prizvuka), kratkoročnim, ali podosta brutalnim čišćenjem intelektualne kaste, izbacivanjem s posla navodno nepatriotskih intelektualaca, itd. Dodatno, HDZ je ugađao hrvatskim ratnim veteranima, koji su prema njemu razvili dugotrajnu i stabilnu odanost.²⁹ Osnovni princip HDZ-ove pobjede i desetogodišnje vladavine u Hrvatskoj bio je integralni nacionalizam. Pod integralnim nacionalizmom podrazumijeva se ideologija da sve aktivnosti u nekom društvu, od individualnih stremljenja do svake grupne aktivnosti, mora biti podređeno naciji, njenoj politici i ciljevima definiranim na razini zemlje. Takav nacionalizam obično je neprijateljski raspoložen prema principima liberalizma i pluralizma jer naciju percipira kao organsku zajednicu koju principi političkog i

²⁸ N. Mišćević , „Vratit ćemo narodu državu” – desni populizam, nacionalizam i novi izazovi,2019., Političke perspektive : časopis za istraživanje politike, 9(1), Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=331372&lang=hr , (pristupljeno 10.9.2020.)

²⁹ N. Mišćević , „Vratit ćemo narodu državu” – desni populizam, nacionalizam i novi izazovi,2019., Političke perspektive : časopis za istraživanje politike, 9(1), Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=331372&lang=hr (pristupljeno 10.9.2020.)

kulturnog pluralizma umjetno dijele.³⁰ Rast nacionalizma i konflikta koji je na njemu baziran može se mnogo bolje razumjeti kombiniranjem geopolitike i sociologije konflikta nego posezanjem za dubinskim objašnjenjima narodne duše i kulturnih karakteristika. Detaljnija analiza pokazuje nam da u interakciji elita i populacije koja ih slijedi kauzalni tok ide smjerom geopolitičkih promjena, reakcija elite, mobilizacija masa kroz nacionalizam.³¹

10. Korona kriza i utjecaj nacionalizma

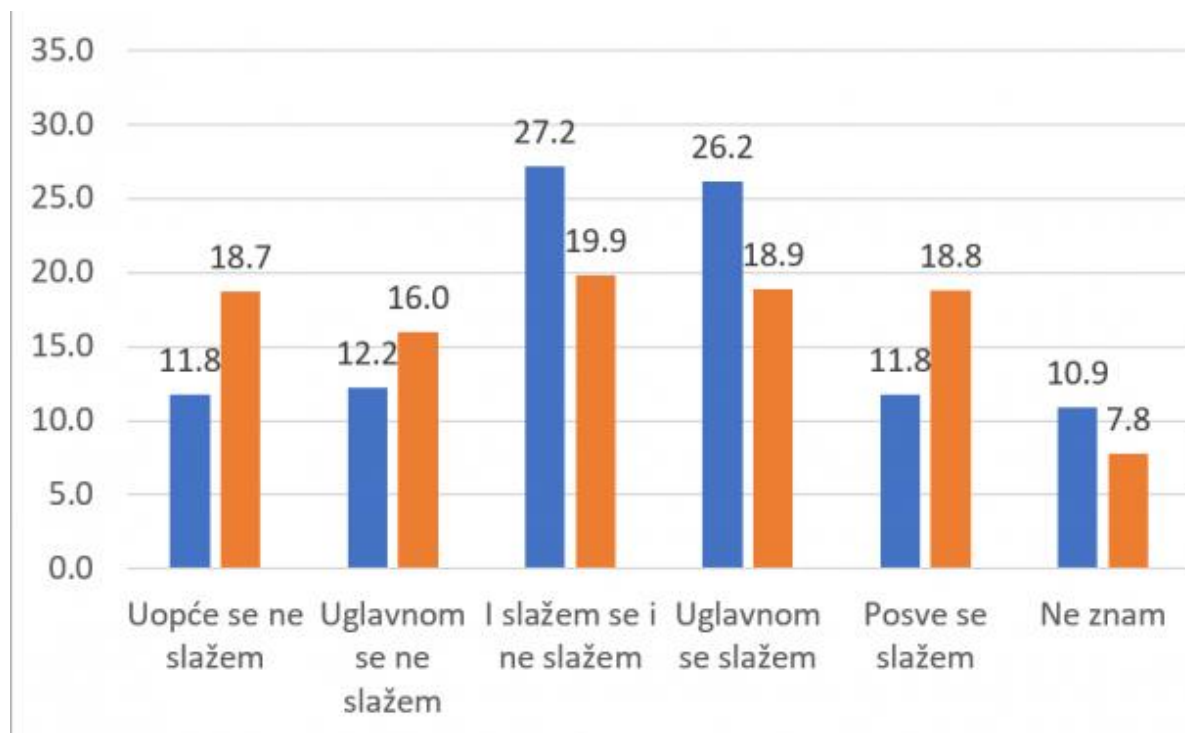
Istraživanje provedeno u šest zemalja širom svijeta pokazuje da zbog pandemije covid-19 ljudi više žele raditi za organizacije koje su posvećene poboljšanju situacije u društvu. Međutim, ispitivanje je pokazalo i da je pandemija dovela do „zatvaranja” života i povećanog fokusa prema unutra, pogoršavajući trend prema nacionalizmu koji je bio očigledan prije krize. Povećalo se nepovjerenje i smanjila tolerancija prema drugim svjetonazorima. Povjerenje u nacionalne vlade je poraslo, a ljudi su izgubili vjeru u međunarodne organizacije. Na tijek pandemije zasigurno su utjecali različiti politički načini postupanja u različitim zemljama, a sukob koji je popraćen nacionalizmom, konkretno, nacionalni sukob između Kine i Sjedinjenih Država izravno je utjecao na veći dio svijeta. Kina pokušava spasiti ugled od optužbi da je zataškavanjem i manipulacijama prouzročila pandemiju. U svijetu se kao rezultat optužbi javlja „anti-kineska“ atmosfera, koja ovih dana postaje sve oštrija, pogotovo u SAD-u, a problemi s isporukom maski i testova dodatno zoštravaju odnose između Kine i ostatka svijeta. Bilo namjerno ili ne, može se pretpostaviti da je kinesko vodstvo koristilo koronavirus da bi izazvalo Sjedinjene Države na jedinstvenu borbu. Sljedeća slika nabolje prikazuje kakvo društvo trenutno ima stajalište prema krizi koja ga je uhvatila. Najbolji primjer je Hrvatska, nacionalizam, povijest i rat dio su društva, mišljenja i života već desetljećima te tako i trenutna situacija nalaže kako bilo kakva promjena ne može utjecati na stajalište Hrvata. Kada se gledaju usporedbe iz 2018. godine i 2020. godine na tvrdnji ‘Od javnosti se krije da su cjepiva štetna po zdravlje’

³⁰ Sekulić D., Je li nacionalizam hrvatska sudbina?, 2001., Revija za sociologiju, Vol. 32(3-4), Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?id_clanak_jezik=226997&show=clanak, (pristupljeno 8.9.2020.)

³¹ Sekulić D., Je li nacionalizam hrvatska sudbina?, 2001., Revija za sociologiju, Vol. 32(3-4), Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?id_clanak_jezik=226997&show=clanak, (pristupljeno 8.9.2020.)

tada je uočljiv trend radikalizacije. Uočljivo je da, u odnosu na 2018. godinu, gdje se nalazi približna Gaussova krivulja raspodjele rezultata, u 2020. godini, se povećao broj onih koji ne vjeruju u ovu tvrdnju, ali i onih koji vjeruju u nju, dok se broj neodlučnih i onih koji smatraju da nedovoljno znaju o ovoj temi smanjio. Rezultate treba sagledati, zajedno s drugim sličnim pitanjima, koja su povezana s povjerenjem prema medicinsko-farmaceutskim autoritetima u kontekstu krize.³²

Grafikon 1. Od javnosti se krije da su cjeviva štetna za zdravlje

Izvor: Brakus A., Profesor s FPZG-a objašnjava zašto se u krizi pojačano šire teorije urote, Fraktograf,2020.

³² Izvor: Brakus A., Profesor s FPZG-a objašnjava zašto se u krizi pojačano šire teorije urote, Fraktograf,2020., Dostupno na: <https://faktograf.hr/2020/04/02/korona-kriza-teorije-urote-blanusa/> , (pristupljeno 10.9.2020.)

11. Zaključak

Nacionalizam je ideologija čija je svrha uspostava i očuvanje nacionalne države i on se javlja u vremenima krize kao alternativa vladajućem poretku. Važno je reći da SFR Jugoslavija, za razliku od Kraljevine Jugoslavije, nikada nije zabranjivala nacionalne identitete, već im je davala priliku da se izraze kroz djelovanje republičkih i pokrajinskih političkih vodstava. Cilj tih vodstava je bio zadovoljenje interese vlastitog naroda, vrlo često ih postavljajući čak i iznad federalnih interesa, s tendencijom da za vlastite neuspjehe bez iznimke krive druge. Iz ovoga se može zaključiti da su nacionalizmi u Jugoslaviji bili prisutni kroz cijelo vrijeme njenog trajanja i da je bilo samo pitanje trenutka do kada će se moći održavati krhka ravnoteža kakva je postojala u SFR Jugoslaviji. Nacionalizam je također ukorijenjen u život čovjeka od najranije dobi jer se kroz njega nasljeđuje zajednička kultura i osjećaj pripadnosti. Hrvatski nacionalizam inzistirao je na postojanju kontinuiteta hrvatskog državnog prava i vidio je Hrvatsku kao nacionalnu državu hrvatskog naroda, bilo unutar neke jugoslavenske konfederacije, bilo samostalno. Danas je i više nego očito da je toliko različitih nacionalnih težnji moralo izazvati raspad zemlje.

Uz povijesni segment kretanja nacionalizma današnja situacija s korona krizom uvelike je pozitivno utjecala na razvoj nacionalizma u svim društvima ne samo Hrvatske, već i Europe. Stranke radikalne desnice vladajuće su za sve države Europe i stupanj korona krize pomogla im je očuvati vlast, s porastom nacionalne svijesti društva. Ovim se radom htjelo naglasiti kako je nacionalizam u Hrvata još od SFRJ-a pa sve do dan danas, sve više u porastu, društvo u cjelini ne zna samo djelovati, a niti biti pobornik čiste demokracije, već slijepo slijediti domoljubne kreacije koje ih vode.

12. Literatura

Popis knjiga:

1. Banac, Ivo (2001). *Raspad Jugoslavije: eseji o nacionalizmu i nacionalnim sukobima*. Zagreb: Durieux.
2. Bilandžić, Dušan, *Hrvatska moderna povijest, Golden marketing*, Zagreb, 1999.
3. Biserko, Sonja (2012). *Yugoslavia's Implosion: The Fatal Attraction of Serbian Nationalism*. Oslo: The Norwegian Helsinki Committee
4. Cipek, Tihomir (2003). „The Croats and Yugoslavism“, u: Dejan Đokić (ur.). *Yugoslavism: Histories of a Failed Idea 1918-1992*. London: Hurst & Company, str. 71-80
5. Cvjetičanin, Veljko (1991). „Proturiječja i unutarnje granice jednog političkog modela; Partija, država i samoupravljanje u Jugoslaviji“, *Revija za sociologiju*, 22 (3-4): 275-292.
6. Gatarić, Đuro (1988). *Socijalne razlike*. Zagreb: August Cesarec.
7. Gellner, Ernest (1998), *Nacije i nacionalizam, Politička kultura*, Zagreb 1998
8. Gligorov , Vladimir (2004), *Socialism and the Disintegration of SFR Yugoslavia; Slovenia: From Yugoslavia to the European Union*. Washington, DC, 2004.; The World Bank, pp. 16–31.
9. Hastings, Adrian, *The Construction of Nationhood: Ethnicity, religion and nationalism*, Cambridge, 2003.
10. Hudson, Kate (2003). *Breaking the South Slav Dream: The Rise and Fall of Yugoslavia*. London: Pluto Press.
11. Jović, Dejan (2003). *Jugoslavija: država koja je odumrla*. Zagreb: Prometej.
12. Marijan, Davor (2016). „Događanja naroda“ u Kninu 1989. godine – slom jugoslavenske ustavne konstrukcije u Hrvatskoj“, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, (58): 439-467.
13. Meier, Viktor (1999). *Yugoslavia: A History of It's Demise*. London: Routledge.
14. Pavković, Aleksandar (2000). *The Fragmentation of Yugoslavia: Nationalism and War in the Balkans*. New York: St. Martin's Press
15. Ramet, Sabrina P., *Tri Jugoslavije; Izgradnja države i izazov legitimacije 1918. – 2005.*, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2009., 407.
16. Stančić, Nikša (2002). *Hrvatska nacija i nacionalizam u 19. i 20. stoljeću*. Zagreb: Barbat.

17. Tripalo, Miko (1991). *Republika*, 1991., 11–12; 1992., 1–2 i 5–6
18. Vujić, Antun (2011) "Političke osnove nekih interpretacija Hrvatskog proljeća", *Hrvatsko proljeće 40 godina poslije*., 2011., 17-42
19. Williams, John (1998). *Legitimacy in International Relations and the Rise and Fall of Yugoslavia*. London: Palgrave Macmillan UK.
20. Cvjetičanin, Veljko (1986). „Država u jugoslavenskoj teoriji i praksi“, *Politička misao: časopis za politologiju*, 23 (4): 37-51.
21. Bilandžić, Dušan (1991). „Državna kriza Jugoslavije“, *Politička misao: časopis za politologiju*, 28 (2): 47-57
22. Blažević, Robert (2004). „Stigma i karizma“, *Politička misao: časopis za politologiju*, 40 (3): 128-144
23. Klepač Pogrmilović, Bojana (2012), „Rasprava o nacionalizmu: filozofski pogledi na nacionalizam – sukobi 19. i 20. stoljeća“, *Diskrepancija*, 11.16/17, 2012.
24. Matić, Davorka, „Nacionalizam, nacija i nacionalna država: imaju li budućnost?, *Socijalna ekologija: časopis za ekološku misao i sociologijska istraživanja okoline*, 14(1–2), 2005.
25. Tomac, Zdravko (1986). „Jugoslavenski federalizam“, *Politička misao: časopis za politologiju*, 23 (3): 4-14.

Internetski izvori :

1. SANU (1986). „Memorandum Srpske akademije nauka i umetnosti (nacrt)“, Dostupno na: <http://www.helsinki.org.rs/serbian/doc/memorandum%20sanu.pdf> (pristupljeno 10.9.2020.)
2. BBC News na srpskom; Evropa i nacionalizam: Vodič kroz države, 2019. Dostupno na: <https://www.021.rs/story/BBC/215187/Evropa-i-nacionalizam-Vodic-kroz-drzave.html> (pristupljeno 10.9.2020.)
3. Obućina V., Varijacije unutar radikalne desnice: komparativna analiza programa radikalno desnih stranaka u Zapadnoj i Istočnoj Europi, 2009, *Sociologija i prostor : časopis za istraživanje prostornoga i sociokulturnog razvoja*, 2(184), Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=65414 (pristupljeno 10.9.2020.)
4. Štikl I., Uključeni, isključeni, pozvani: politike državljanstva u postsocijalističkoj Europi i Hrvatskoj, 2010., *Politička misao : časopis za politologiju*, 47(1), Dostupno

- na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=87384
(pristupljeno 10.9.2020.)
5. Štulhofer A., EUROSKEPTICIZAM U HRVATSKOJ: S ONU STRANU RACIONALNOSTI? ,*Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu*, Dostupno na: <http://web3.ijf.hr/Eu4/stulhofer.pdf> (pristupljeno 10.9.2020.)
 6. Mišćević N., „Vratit ćemo narodu državu” – desni populizam, nacionalizam i novi izazovi, 2019., *Političke perspektive : časopis za istraživanje politike*, 9(1), Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=331372&lang=hr
(pristupljeno 10.9.2020.)
 7. Sekulić D., Je li nacionalizam hrvatska sudbina?, 2001., *Revija za sociologiju*, Vol. 32(3-4), Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?id_clanak_jezik=226997&show=clanak
(pristupljeno 8.9.2020.)
 8. Koronavirus potaknuo duh zajedništva, ali i nacionalizam, *N1*, 2020., Dostupno na: http://hr.n1info.com/Znanost/a51691_4/Koronavirus-potaknuo-duh-zajednistva-ali-i-nacionalizam.html (pristupljeno 8.9.2020.)
 9. Brakus A., Profesor s FPZG-a objašnjava zašto se u krizi pojačano šire teorije urote, *Fraktograf*, 2020., Dostupno na: <https://faktograf.hr/2020/04/02/korona-kriza-teorije-urote-blanusa/> (pristupljeno 7.9.2020.)
 10. Begeisterte Reaktionen auf die Kampagne "Du bist Deutschland", <https://web.archive.org/web/20060304142308/http://www.du-bist-deutschland.de/opencms/opencms/PresseMeinungen.html>, (pristupljeno 12.9.2020.)

Popis slika:

1. Slika 1. Rast nacionalizma u Europi
2. Slika 2. Čimbenici povjerenja u Europsku uniju

Popis grafikona:

1. Grafikon 1. Od javnosti se krije da su cjepiva štetna za zdravlje

13. Sažetak

U ovome radu razmatra se odnos između nacionalizma naroda Jugoslavije i posljedica koje je taj nacionalizma imao na društvena kretanja, ali i na sociološku i ekonomsku klimu u zemlji. Posljedica nacionalizma naroda Jugoslavije odrazila se i na Hrvatsku čija je količina prisutna i dan danas. Političke strane desnice djeluju ne samo u Hrvatskoj već i u ostalim zemljama Europe. Mentalitet naroda u vrijeme korona krize, kao najaktualnije, stvara zatvaranje naroda u nacionalizam i slijepo vjerovanje određenim vrstama „kultova“, što će se kao posljedica odraziti na demokraciju, njen rast i stabilnost.

Ključne riječi: Jugoslavija, nacionalizam, korona kriza, Hrvatski nacionalizam

14. SUMMARY

In this bachelor thesis, the field of study is the relation between the nationalism among the nations of Yugoslavia and the consequences that this nationalism brings as an impact to the social dynamic, as well as to the sociological and economical trends in the country. The consequences of nationalism in Yugoslavia can still be felt inside the Republic of Croatia, even till this day. Right wing political parties do not only act in Croatia, but also in other countries of Europe. The mentality of nations, in the time of Corona epidemic, creates a trend in which the nations close themselves to their environment, orient towards nationalism and blindly follow specific types of "cults" that will have an effect on democracy, the nations development and its stability.

Key words: Yugoslavia, nationalism, Coronavirus Crisis, Croatian nationalism